

2

וליאון, שבה כ-60,000 תושבים, הייתה מיושבת על ידי קלטים-איברים, רומאים, וויזיגותים ומוסלמים. העיר יושבה מחדש על ידי הנוצרים, ושגשוגה נבע בעיקר מתעשיית הצמר הענפה שפרחה בעיר, ובעקבותיה המסחר כולו. יהודי סגוביה היו המנוע העיקרי של התעשייה ושל המסחר בעיר, שהייתה אחד המרכזים היהודיים החשובים עד לגירוש יהודי ספרד. העיר המשיכה לשגשג עד תחילת המאה ה-16,

בזכות שלושה אתרים הנמצאים בה: האקוודוקט, האלקסר והקתדרלה.

העיר יושבת בלב אזור מיוער, מבודדת, על צוק סלע בגובה 1,005 מ' מעל פני הים, בין שני נהרות - נהר ארסמה בצפון ונהר קלמוראס בדרום-מערב. מיקומה הגאוגרפי של העיר, כפרשת דרכים, הכתיב את ההיסטוריה העשירה שלה. סגוביה, בירת הקהילה האוטונומית קסטיליה

שתי תקופות היסטוריות היו משמעותיות לארכיטקטורה הרומנסקית הנפלאה המייחדת את העיר, התקופה הרומית בעת העתיקה ותקופת מלכי קסטיליה ולאון שקבעו בה את מקום מושבם במאה ה-15, והביאו את העיר לשיא שגשוגה.

בשנת 1985 הוכרזה סגוביה על ידי ארגון אונסק"ו כאתר מורשת עולמית

סגוביה בספרד

טיול בעת העתיקה ובימי הביניים

כתבה: תמירה צדקיהו צילם: שלמה צדקיהו

אמת המים הייתה האתר הראשון שהתגלה לעינינו כשהגענו ממדריד לקרבת העיר סגוביה. המראה היה כה מפתיע ומושלם, שכמעט התפתיתי להאמין לאגדה שזוהו שריד מממלכת אטלנטיס האבודה. אמת המים היא סמל העיר המופלאה סגוביה, הנמצאת 90 ק"מ מצפון למדריד.

3

1, ותמונה 2 בעמוד הבא:
אמות המים, האקוודוקטים, מסמלות יותר מכול את התרבות הרומית בשיא יכולתה. עשרות אמות כאלה נבנו ברחבי האימפריה הרומית והובילו מים לערים. אמת המים בסגוביה היא אחת מהמפוארות שבהן.
2. באמצע האקוודוקט, בגומחה, הוצב פסלה של המדונה. היא הייתה שם כבר במאה ה-16; אולי זו הסיבה שהלבישו לה צעיף כל כך מיושן?

1

3

באירופה, כשבכל הסיפורים השטן מציע להושיע תמורת נשמת אומלל שהסתבך, ובדרך כלל בהתערבות עליונה השטן הפסיד. וכך, בין שאר התרוצצויותיו, הוא גם הגיע לסגוביה... יש להניח שאז נולדה האגדה על מעורבותו בבניית האמה, וכנראה אז גם נוצר הכינוי "פואנטה דה דיאבלו" או גשר השטן.

תודות להנדסה הגאונית של בונייה. היא הייתה בשימוש דורות רבים, ורק בשנת 1960 חדלו להשתמש בה כמקור מים לעיר. בזמן הכיבוש המורי נהרס חלק מאמת המים, ובסוף המאה ה-15 היא שוקמה על ידי המלכים פרדיננד ואיזבלה. בימי הביניים נראה שלשטן היה תפקיד חשוב בבנייה של אתרים במקומות שונים

1. פסלו של הגיבור הלאומי חואן בראבו, שבשנת 1521 היה בין ראשי מרד הקהילות של קסטיליה נגד בית המלוכה. תנועת המורדים קיבלה ממד רדיקלי אנטו-פאודלי, כשתמכה במרידות האיכרים נגד אצולת הקרקעות. סופם של חואן בראבו ועוד שניים מראשי המורדים היה מר - ראשיהם נערפו. חואן בראבו היה נשוי למריה קורונל, נכדתו של אברהם סניור.

3 ותמונה 1 בעמוד הבא: חלונות וקירות מעוטרים בדוגמאות של גילופי אבן סימטריים, בשלל צורות וצבעים. במקומות רבים משפצים ומשמרים את הגילופים בני מאות השנים, כשגם היום משתמשים באותם החומרים ובאותה הטכניקה.

קבוצות קבוצות עומדים האנשים, ראשיהם כלפי מעלה, מנסים לאמוד את גובהה (29 מ'), מעריכים את אורכה (813 מ'), את מספר הקשתות (167), את מספר העמודים (123) ואת רוחבם (3x2.4 מ' בשורה התחתונה), מחפשים את המקום שממנו היא באה ואת המקום לשם היא הולכת. המבקרים עוברים הלוך ושוב תחת קשתותיה, ונוגעים באבניה לחוש את האיתנות של הבנייה הרומית, וחלקם נפרדים מהקבוצה ואצים לטפס על אמת המים. ליד האמה ואבניה הענקיות מרגישים כגמדים.

וכפי שכתב דיוניסוס מהליקרנוס, היסטוריון יווני בן המאה הראשונה לפסה"נ (שחי שנים רבות ברומא): "גדולתה יוצאת הדופן של האימפריה הרומית באה לידי ביטוי מעל לכל בשלושה דברים: אמות המים, הכבישים הסלולים, והבנייה של הביוב".

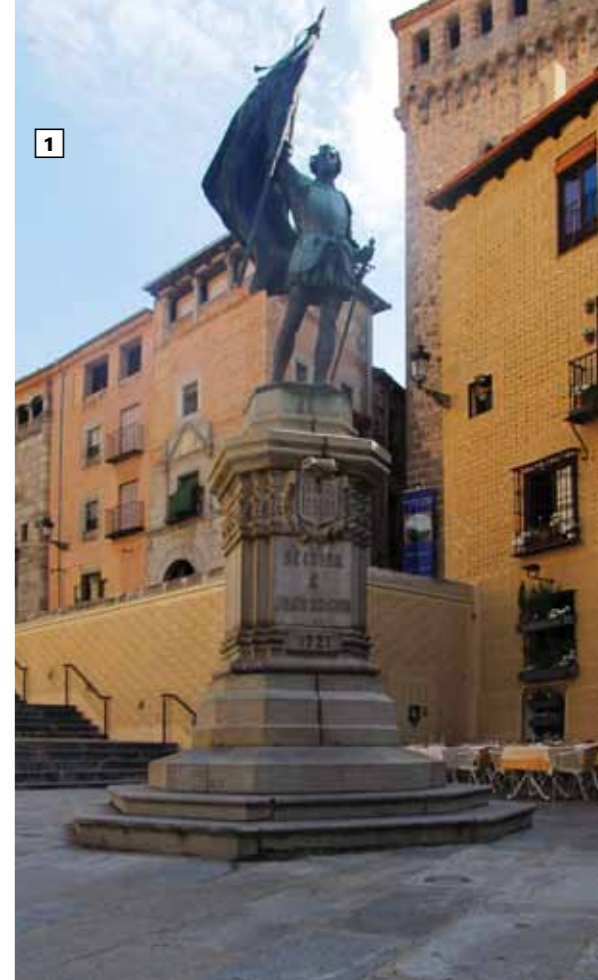
אמת המים נבנתה במאה הראשונה לספירה. הנהה שהיה מקור המים נמצא במרחק 18 ק"מ, ותעלה בנויה ברוחב 30 מ-20,400 אבני גרניט, ללא חומר הדבקה,

החלה לשקוע לאחר "מלחמת הקהילות" של קסטיליה נגד המלוכה. אחד ממנהיגי מרד האזרחים היה חואן בראבו, שהיה נשוי לנכדתו המומרת של הגביר היהודי דון אברהם סניור (שהיה כנראה היהודי העשיר ביותר והמשפיע ביותר בתקופת תור הזהב בספרד שנאלץ להמיר את דתו). באפריל 1521 ניגף צבאו של חואן, הוא נתפס וראשו נערף.

בעקבות מלחמת הקהילות עבר המרכז למדריד. סגוביה, כשאר ערי קסטיליה, נעזבה על ידי רוב תושביה, ויש הטוענים שדווקא שקיעתה הייתה בין הגורמים שהעיר נשארה כה שמורה. העיר החלה להתאושש בתחילת המאה ה-20, ובשנת 1985 זכתה לעדנה - אמת המים הוכרזה כאתר מורשת עולמית מטעם אונסק"ו, והעיר העתיקה על חמדותיה הפכה למוקד תיירותי.

אמת המים - היהלום של העיר

כשמגיעים לעיר אי אפשר שלא לעמוד פעורי פה למראה האמה הנהדרת, הנחשבת לאחת מאמות המים הרומיות השמורות שונתרו.

1

2

“ספינה על הצוק”

האלקסר בסגוביה, או כפי שהוא קרוי הטירה, הוא אחד הבולטים בספרד בצורתו ובסגנונו, והוא זכה לשם “ספינת האבן” על שום צורתו המזכירה חרטום של ספינה. המבצר בנוי על צוק סלע, מעל מפגשי הנהרות ארסמה וקלאמורסי.

בתחילה היה זה מבצר ערבי, שנבנה מעץ על יסודות רומיים. הבנייה הנוכחית היא מתחילת במאה ה-13, בימי אלפונסו השמיני שבוחר להתגורר במקום. המבצר שימש למגורי המלכים עד למעבר בית המלוכה למדריד בתחילת המאה ה-18. הטירה עברה שיפוצים נרחבים לאורך השנים, ועם הקשרים לבתי המלוכה האירופיים היא החלה להידמות למבצרים שבמרכז אירופה.

הטירה משמשת היום כמוזאון למלכי קסטיליה. אפשר לטפס למרפסות ולצריח הגבוה ולצפות בנוף המקסים שמסביבה, אך המראה הפנימי אינו נופל מהמראה החיצוני. אמנם העיצוב המקורי ניזוק בשרפה שהייתה ב-1862, אך מאז שוקם

2

3

3,2. הפיסול העירוני מצוי בכל פינה, בכל קרן רחוב, ועל הבתים – דמויות הקשורות להיסטוריה של העיר, פסלי קדושים ואנשי דת, פסלים של אמנים מקומיים או מתנות שניתנו לעיר. פסל הסירנות ספינקס, שעל שמן כיכר הסירנות, נעשה על ידי הפסל הספרדי פרנסיסקו בלוור בשנת 1852.

ובבתים רבים נותרו על כנם תבליטי סמלי משפחות האצולה. העיר העתיקה זכתה לקבל הכרה מארגון אונסק"ו, בין השאר בשל “מגוון רחב של טכניקות בנייה וסגנונות”.

גבירת הקתדרלות

בלב ליבה של העיר העתיקה, בכיכר המרכזית פלאזה מיור, מרהיבה בגודלה, קתדרלת סנטה מריה דה סגוביה, שלא בכדי זכתה בכינוי “גבירת הקתדרלות הספרדיות”. הקתדרלה נבנתה באמצע המאה ה-16 בסגנון גותי, ובהתאם לסגנון, היא גדולה, גבוהה, ומרהיבה ביופיה, הצבע הצהוב השולט, מגדליה המעוטרים וכמובן, הגרגולים, אותם מרזבים מעוטרים כמפלצות ושדים. זוהי הקתדרלה הגותית האחרונה שנבנתה בספרד ואחת האחרונות באירופה, שכן בתקופה זו כבר עברה אירופה לסגנון הרנסאנס שספרד לא אחרה לאמץ.

אגב “הסגנון הגותי”, חסידי הרנסאנס לעגו לסגנון המצועצע שקדם לו, וכאות לבזו,

ובבהלתה פנתה לבתולה הקדושה. ואכן, עם הנץ השחר חסרה לו רק עוד אבן אחת, ונשמתה נגאלה. איך יודעים שהסיפור נכון? בין אבני החומה יש חורים, ואלה הם סימני האצבעות של השטן. עובדה!

חומות העיר נבנו במאה ה-11 - שלושה ק"מ הסובבים את העיר, ובתוכם פלאי פלאים של יופי מימי הביניים. כשנפרדים מאמת המים המופלאה מחכות למבקר עוד הפתעות רבות מתקופת שגשוגה של סגוביה בימי הביניים, כשהייתה מרכז לתעשייה ומסחר של טקסטיל וצמר. העיר יושבה על ידי אצילים, אנשי דת ואנשי מסחר עשירים, שהותירו לנו ארמונות ובתים מעוטרים, כנסיות ומנזרים, בית כנסת שהיום הוא כנסייה, ואת מבצר אלקסר העצום.

הליכה ברחובות העיר משולה לביקור במוזאון פתוח. אמני הסגריפטו - חריצה בטיח - נתנו דרוור לידם ודמיונם על קירות הבתים. אין כאן בית הדומה לאחר,

1

2

האישי של המלך, היה זה שהפגיש ביניהם. זה מוביל אותנו לסיפור מופלא שמצאתי בעלון "הלפיד" היוצא על ידי האגודה למדעי יהדות האנוסים העוסקת במחקר בנוגע לאנוסים ממוצא איברי.

בקיץ 1995 התפרסם סיפור חביב שכתב ר' אליהו קפסאל, שחי במאה ה-16 בקנדיה

בשלב הראשון של הנישואים היו בני הזוג סובלנים, והמשיכו במסורת הסובלנות של קודמיהם. הם הגנו על קהילות יהודיות, ואף העסיקו במינהל המדינה יהודים כאברהם סניור, בן סגוביה, שאותו הטבילה המלכה לנצרות (ולאחר מותו חזרו חלק מבני משפחתו לחיק היהדות). יש גרסה שאברהם סניור, שהפך לידידו

היא זכתה לתמיכת מועצת העיר סגוביה והוכתרה במבצר למלכת קסטיליה וליאון. היא פנתה לאביו של פרדיננד, ובסודיות המשיכה במשא ומתן. נישואי הצעירים נערכו בסודיות בשנת 1469. לא היו אלה נישואי אהבה, אולם על אף שהמטרות היו פוליטיות הם היו שותפים מסורים לאורך חייהם המשותפים.

וערבית לקסטיליאנית, וארמונו היה מקום מפגש ליוצרים מספרד ומחוצה לה.

בשנת 1258, בעת פגישה באחד החדרים, פרצה סערה נוראית ונהרס חלק מהמבנה. האגדה מספרת שזה היה עונש על גאוותו. מספרים שאמר: "לו בורא עולם היה מתייעץ בי, הוא היה בורא עולם טוב יותר". נזיר פרנציסקני התחנן לפניו לחזור בו מדברי הכפירה, אך ללא הועיל, ואז התחוללה הסערה שהרסה את האולם שבו התקיימה הפגישה. נראה שאלפונסו למד את הלקח, וכששיפץ את האולם הוא עיטר את תקרת החדר מסביב בתבליט גבס של חבל בשזירה, כמו החגורה של הנזירים הפרנציסקנים, כדי להזכיר את הכאתו על חטא.

וכך, מחדר לחדר, עוברים על פני ההיסטוריה, עם הסיפורים והאגדות והמציאות. כאן נפגשו לראשונה פרדיננד ואיזבלה, לכאן הגיע קולומבוס כדי לבקש מאיזבלה ופרדיננד שיממנו את מסעו לגילוי אמריקה, כאן נפגש אתם גם תומס דה טורקמדה, נזיר ממנזר סנטה קרוז, והוא

ברובו. בטירה אולמות מפוארים החל מימיו של אלפונסו העשירי, "החכם" (1221-1284), מלך קסטיליה: החדר הישן, חדר האח, חדר השינה, חדר הנשק ועוד. החדרים שופעי עיטורים מתקופות שונות, בסגנון המודחאר המורי, סגנון גותי ורנסנס, עם פסלים, שטיחי דמשק, קישוטים, ציורים, ורהיטים, בדיוק כמו שעולה בדמיונו כשאנו חושבים על ארמון. כאן הוכתרו מלכים, נישאו וחגגו, וכאן גם היה בית המשפט, ונידונים למוות היו מושלכים אל הנקיק הצר שבתחתית הארמון. זה היה קל יותר ממכת חרב. בין סיפורי האגדות סביב הנקיק, תשמעה על סיפורה של יהודייה צעירה שהואשמה בניאוף והושלכה לתהום, ותוך כדי נפילה זעקה את חפותה לבתולה מריה, וזו אכן שלחה כנפיים שעזרו לה להגיע לקרקע. הכנפיים עדיין משחקות תפקיד בעיר. האגדה מספרת שלהקות של עורבים שחגות מעל העיר הן הנשמות המיוסרות של הפושעים.

אחד החדרים מכונה חדר החוט, או החבל השזור, והסיפור מחזיר אותנו לאלפונסו "החכם", שהיה לא רק חכם אלא גם נאור, ובימיו תורגמו יצירות רבות מעברית

1

1. צריחים, מגדלים, קיר מעוטר – הכניסה לאלקסר מזכירה את אותן טירות שדמיינו כשהיינו ילדים. לא פלא שגם וולט דיסני חש כך, וקיבל ממנה השראה לסרטיו.

2.

3. בארמון חלונות ויטראז' ובהם דמויות מלכותיות. כאן, אלפונסו השישי שהצליח לאחד חלק מהממלכות, ובשנת 1077 הכריז על עצמו "הקיסר של ספרד כולה". הוא נולד בשנת 1040 ומת בגיל 69, שבע ימים ונשים – שמונה נשים, חלקן פילגשים, ובת חוקית אחת.

3

5

5,4,2,1. התמקדות בפרטים הקטנים בקתדרלה דורשת זמן, שכן הגותיקה עמוסת קישוטים ופסלים. שימו לב ליופיים ועדינותם של פסלי האבן המצויים לרוב, ולמראה הגרגוליום – מרחבים מפלצתיים שתפקידם היה, אולי, לגרש את השדים.

6,3. הקתדרלה של סגוביה נחשבת לאחת משכיית החמדה באירופה, ועצמתה מתגלה כבר מהסטאות המובילות אליה. זוהי אחת הקתדרלות האחרונות, אם לא האחרונה, שנבנו בסגנון גותי, כשכל אירופה עברה לסגנון הרנסנס (התחייה מחדש). אדריכלי הרנסנס שפכו קיתונות של בוז על הסגנון, וכינו אותו גותי כיוון שהגותים סימלו בעיניהם את הפראים, הברברים, שלא בנו אלא הרסו.

4

2

1

6

3

(שמה של כרתים בתקופה הוונציאנית) ושימש בה כרב. בתפקידו כרב וכראש הקהל הוא פגש אנשים שגורשו מספרד ואף כתב על כך ספר "סדר אליהו זוטא". הסיפור "המלך פרדיננד: האם היו לו שורשים יהודיים?" מובא כאן כלשונו.

"לדברי ר' אליהו קפאסי, חלק מהאנוסים היו במעמד כלכלי ופוליטי גבוה. הסיפורים שסיפרו לו לא היו רק שמועות רכלניות אלא מידע אמין מאוד, שהגיע ממקורות שהיו סודיים ביותר. סיפור הרב אליהו מסופר בפירוט רב, מה שמוכיח שהמלך הספרדי פרדיננד היה ממוצא יהודי: היה הייתה בחורה יפהפייה ושמה פלומבה. מלבד יופיה המדהים היא הייתה גם משכילה מאוד. פלומבה הייתה נשואה ליהודי צעיר ונאה מאוד, השייך לבית אריסטוקרטי. הם גרו בבית מפואר בפרוור של עיר גדולה.

גם לדייגו דה רוא, שהיה האינקוויזיטור הראשי לאחר טורקבמדה; לכומר שהשיא את פרדיננד ואיזבלה, ולשר האוצר שהיה אחראי לתקצוב מסעו של קולומבוס - שגם בנוגע אליו יש סימני שאלה.

ההרעה וההידרדרות ביחס ליהודים (ולמוסלמים) החלו בשנת 1476, בצווים מלכותיים שהתקינו המלכים, במטרה להפוך את ספרד למאוחדת באמונתה,

הרביעית הייתה נשואה למלך ארגון, ומתוך האיחוד הזה נולד בן, פרדיננד."

מנהיגי הקהילה היהודית הספרדית ידעו על מוצאו היהודי של פרדיננד, וציפו שהמלך פרדיננד יהיה מאוד סובלני בטיפולו בנתיניו היהודים. למרבה הצער, ההיסטוריה והגורל הוכיחו אחרת. יש הטוענים שלדמויות רבות הקשורות בגירוש יהודי ספרד היו שורשים יהודיים: לאשתו של פרדיננד, איזבלה,

התינוק הגיעה לאוזני אלמירנטה האציל, והיה לו ברור שהתינוק הוא בנו. הוא לקח את הילד, הביא אותו לגור אתו בארמון והעניק לו חינוך מעולה, שמתאים לנסיך. פלומבה אמנם סירבה לוותר על בנה, אבל נאלצה להסכים.

כאשר הצעיר גדל הוא נישא לנסיכה שילדה לו ארבע בנות. שלוש מהבנות נישאו לנסיכים ממשפחת המלוכה. הבת

1. בכניסה לאלקסר יש פארק מרשים ובו אנדרטה לזכר המתקוממים נגד נפוליאון. נפוליאון השתלט על ספרד בשנת 1808, והספרדים הצליחו לסלקו לאחר מלחמות גרילה. כדי ליצור את אנדרטת הזיכרון השתמשו בברזל מתותחי נפוליאון.
2. ממרפסת האלקסר נשקפת מימין לכביש כנסיית ורה קרוז (כנסיית הצלב האמתי), כנסייה רומנסקית בעלת 12 פאות ומגדל נפרד. הכנסייה נבנתה על ידי הטמפלרים במאה ה-12, כדי לשכן בה את הצלב שעל פי המסורת נלקח על ידי הלנה הקדושה מכנסיית הקבר, בביקורה בארץ הקודש במאה הרביעית.

1. הפאטיו בביתו של אברהם סניור. אברהם סניור היה אחד היהודים המשפיעים ביותר בתקופתו, שכדי לשמור על מעמדו בחצרם של פרדיננד ואיזבלה נאלץ להמיר את דתו. בביתו נמצא בית כנסת סודי ששימש את אחיו האנוסים.
2. בפרדתנו מהעיר, ברחוב סרוונטס, עוד מבט לכיוון העיר שמחוץ לחומות. שימו לב לסגנון הרעפים ה"הפוכים".

שני, אך טורקמדה ביטל את הרעיון וצו הגירוש ניתן.

תצפית מחומת העיר העתיקה

אחר הצהריים, כאשר התיירים נפרדו מהעיר והאוטובוסים חזרו למדריד, עוד נשארו כדי לראות את תושבי העיר, שיצאו חבורות חבורות ותפסו את מקומם של התיירים במסעדות ובבתי הקפה, או סתם יצאו לשאוף אוויר. תוך כדי הליכה למכונית נגלה לעינינו פעם נוספת האקוודוקט, והרגשנו שאי אפשר להיפרד ממנו סתם כך. עלינו במדרגות אל חומת העיר כדי ליכות בנקודות מבט נוספות. החומה נבנתה במתכונתה הנוכחית במאה ה-11, ויש כמה מקומות שמהם ניתן לעלות. בחרנו במדרגות הרחבות שליד אמת המים. המרפסות לתצפית מקלות על העולים. העלייה לחומה מאפשרת זווית ראייה שונה. כאן חשים בעצמתה של אמת המים, רואים את השתלבותה בעיר, ומטיילים בין הבתים שלאורך הסמטאות הצרות.

כשהלכנו לעבר מגרש החניה החלטנו שהפרדה היא זמנית, כי ברור לנו ששוב אל אמת המים, לעיר ולכיכר. ♦

הקהילה היהודית בסגוביה פרחת בתקופת תור הזהב, מהמאה התשיעית עד למאה ה-13 (התקופה מכונה גם תקופת "שלוש הדתות", הודות להרמוניה ששררה אז בין נוצרים, יהודים ומוסלמים). הפריחה הייתה בחיים היהודיים ובתרבות היהודית, בתחום הכלכלי ובשילוב היהודים בתחומי העשייה הציבורית ובמוסדות השלטון. חלקם של היהודים במסחר ובתעשייה והיזמות שלהם באותה תקופה הביאו לשגשוגה של סגוביה ולחיזוקה, ומספר תושבי העיר גדל בהתמדה.

ביתו של אברהם סניור עומד במרכז הרובע היהודי. הבית השמור משמש היום מרכז חינוכי ומוזיאון קטן, ומוצגים בו פריטים יהודיים המלמדים על עברה המפואר של יהדות סגוביה. תשומת לב מיוחדת מושך שלט גדול המוצג על אחד הקירות, ובו שמות של אנשי הקהילה לפני גירוש ספרד.

לא ברור אם נכון הסיפור שאברהם סניור ניסה לשחד את המלכים בממון רב כדי למנוע את צו הגירוש. על פי הסיפור, 30,000 מטילי זהב גרמו לאיזבלה להרהור

ולעקור מן השורש את הטא הכפירה. בשנת 1480 הוקמה האינקוויזיציה, והשאר היסטוריה.

ולסיום חלקה של המצודה, תושבי העיר הגאים מספרים שהיא שימשה כאתר לסרטים רבים, וכהשראה לוולט דיסני כש"בנה" בהוליווד את ארמונה של סינדרלה.

דון אברהם סניור

סגוביה היא עירו של דון אברהם סניור, ודון אברהם סניור מייצג את סיפורם של יהודי ספרד. הוא היה היהודי העשיר והמשפיע ביותר בספרד של זמנו, בן בית אצל המלכים פרדיננד ואיזבלה, חבר אישי שהיה מעורב בהסדרת נישואיהם. הוא היה איש כספים, ושיחק תפקיד הן בעיצוב הממלכה והן בקרב יהודי ספרד. בשנת 1492, כשהוא כבר בן 80, הוא הוטבל לנצרות, אולי בלחצה של המלכה, ואולי משום שהחליט שלא עוזבים "מולדת". יש גם הגורסים שהיה איום ישיר שאם לא יתנצר תושמדה כל הקהילות. בני משפחתו הוטבלו אף הם, ואימצו את השם קורנל. הוא מת שנה מאוחר יותר, ובני משפחתו חזרו חלקם לחיק היהדות, וצאצאים רבים חיים היום בארץ.

